

його характер. Приходить розуміння, що повернути минуле неможна, проте можна пристосуватись до теперішнього і змінити майбутнє.

В цей період особливої уваги потребують діти. Зараз, як ніколи потрібна підтримка дітям, які теж мають свої тривоги відносно подій. Важливо вселяти впевненість своєю впевненістю та любов'ю. Дуже важливий тілесний дотик, прогладжування, обійми та відповіді на запитання, які задаватиме дитина, щоб після розмови дитина могла заспокоїтись. Важливо, щоб під час поновлення звичайних стосунків між чоловіком-бійцем та дружиною, вони не залишилися без необхідної уваги та турботи.

У підсумку хочемо зазначити, що робота психолога із сім'єю не обмежується розглянутими завданнями, проте повинна мати системний та комплексний характер. Тому тривалість та результативність цієї взаємодії залежить від підготовки й фаховості психолога, його вмотивованості та підтримки як з боку керівництва ОВС, так і державних органів в цілому.

**Гуменюк О.Г.**, доцент кафедри філософії і соціально-гуманітарних наук Хмельницького університету управління і права, кандидат психологічних наук, доцент

### **ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗНАНЬ З ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В РОБОТІ З НЕПОВНОЛІТНІМИ ПРАВОПОРУШНИКАМИ**

Юридична психологія за специфікою досліджуваних проблем і практичної спрямованості нерозривно пов'язана з юридичною наукою і юридичною практикою. У контексті розгляду актуальних завдань юридичної психології досить важливого значення набувають проблеми виникнення

труднощів у вихованні дітей і підлітків, збільшення кількості соціальних проявів у поведінці, правопорушень та злочинів.

Х.М. Олексик та О.М. Максименко відзначають, що питома вага правопорушників нині складає 25% проти 13% десять років тому. 95% підлітків ніде подітися у вільний час [1, с. 25].

Серед причин і умов вчинення правопорушень виділяють об'єктивні та суб'єктивні причини. Об'єктивними причинами виступають наявні суперечності у суспільному бутті, в економічних, політичних та соціальних взаєминах. До суб'єктивних причин правопорушень відносять деформації в правосвідомості, потребах, мотивах, у низькому рівні моральної та правової культури.

Г.Г. Шиханцов глобальною причиною усіх правопорушень називає соціальні суперечності, які завжди існують у суспільстві [3, с. 97]. Що стосується окремих правопорушень, то їх вчинення може бути викликане різними, іноді незалежними одна від одної причинами:

- це можуть бути причини економічного характеру (неможливість знайти роботу, легальний заробіток);
- соціальні причини (недоліки виховної та освітньої роботи);
- сімейні обставини, або інші особливості середовища, в якому проживає потенційний правопорушник;
- причини особистого характеру (схильність до алкоголю, вживання наркотичних речовин тощо).

Значну роль у формуванні відхилень поведінки неповнолітніх (дефектів соціалізації) відіграють деякі особистісні особливості. У дослідженнях В.В. Бедя, О.Г. Гуменюк, О.М. Максименко, Х.М. Олексик, Г.Г. Шиханцова відзначається максимальна готовність до патологічної, асоціальної реакції на несприятливі умови у підлітків з акцентуаціями характеру.

Підліткові акцентуації характеру – це крайні варіанти норми при яких окремі риси характеру значно підсилюються [2,

с. 158]. Акцентуації характеру підлітків детально вивчив О.Е. Личко. Зупинимось на характеристиці деяких типів акцентуацій характеру підлітка детальніше.

Підлітки *гіпертичного* типу шумні, комунікабельні, самостійні, сміливі, лідери, ризиковані. Головною їх рисою є гарний, дещо припіднятий настрій, досить рідко з проявами гніву. «Слабким місцем» гіпертичного підлітка є несприйняття одноманітності, монотонності. Конфлікти з однолітками виникають через прагнення до лідерства. При відсутності контролю, належного виховання гіпертичний підліток може вживати алкоголь, наркотики. Тактика впливу на підлітків цього типу не у репресивних способах впливу, а у переорієнтації підлітка на соціально-корисну діяльність де змогли б задовольнитися його лідерські потреби.

Головною рисою *лабільного* типу є глибина почуттів, щира прив'язаність. «Слабка ланка» – емоційне несприйняття з боку близьких, що штовхає на пошук емоційних контактів у асоціальних компаніях. Підлітків *шизоїдного* типу відрізняє замкнутість, заглиблення в особистий, нереальний світ, недостатньо розвинена інтуїція. «Слабке місце» – нездатність до спілкування, яке вимагає щирого співчуття, активної допомоги. Девіантна поведінка зустрічається рідко. Шизоїдні підлітки найчастіше обирають роль злодія-одинака. Деякі риси *епілептоїдного* типу визначаються ще у дитинстві: дитина годинами плаче, її важко втішити. Головна відмінна риса – періоди вороже-тужливого настрою, що поєднується з роздратуванням, афективна схильність. Алкогольне сп'яніння супроводжується диким збудженням, прагненням все знищити, бійкою. Ці підлітки схильні до азартних ігор, із спортивних занять обирають ті, що розвивають фізичну силу (боротьба, атлетика, бокс). Слабке місце акцентуації – нездатність пригасити властолюбство, безпідставні ревності. Виховання в жорстких умовах сприяє прояву гострих афективних реакцій. *Істероїдний* тип відрізняє егоцентризм, пошук визнання, співчуття. Їм притаманні брехливість та фантазування, які

спрямовані на те, щоби завоювати увагу оточуючих. Перебільшують свою алкоголізацію. Важко переживають удари по самолюбству, що призводить до афективних реакцій, імітації спроб самогубства. Підлітки *нестійкого* типу з дитинства відрізняються неслухняністю, небажанням вчитися. Ще в дитинстві починають палити, легко йдуть на дрібні крадіжки. Лякливість та недостатня ініціативність не дозволяють претендувати на лідерство. Навчання, праця не цікавлять. Потурання відкриває шлях до безділля, до входження в асоціальні компанії.

Щодо включення акцентуантів у девіантну поведінку, В.В. Романов наводить наступну статистику: нестійкий тип – 76%; епілептоїдний тип – 61%; істероїдний тип – 52%; шизоїдний тип – 44%; гіпертимний, лабільний – 36% [2, с. 201].

Мотиви однакових правопорушень у акцентуантів досить різні (за В.В. Романовим): наприклад, крадіжки – нестійкий: кошти для розваг; гіпертимний: довести одноліткам сміливість, домінування; епілептоїди: ризик, гострі відчуття; шизоїди: доведення і встановлення справедливості.

Отже, злочинність неповнолітніх багатofакторний, важкодосліджуваний феномен, що потребує пильної уваги через деструктивні процеси у соціумі. Адже у процесі формування особистості неповнолітніх правопорушників відбуваються деформації у всіх сферах: самопізнанні, саморегуляції, емоційно-вольовій, що і детермінує появу девіантної поведінки. Відповідно, саме застосування знань з юридичної психології у практичній діяльності, сприятиме не лише кращому розумінню детермінантів проблеми, але й допоможе визначити ефективні методи і прийоми, щодо профілактики правопорушень неповнолітніх.

### **Список використаних джерел**

1. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко. – Ужгород, 2011. – 134 с.

2. Романов В.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Владимир Владимирович Романов . – М.: Юрист, 2010. – 488 с.

3. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Георгий Георгиевич Шиханцов. – М., 2005. – 385 с.

**Гусаченко Є.О.**, ад'юнкт кафедри  
криміналістики та судової  
медицини Національної академії  
внутрішніх справ

### **ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ**

Прискорений розвиток науки та техніки приводить до того, що для слідчого, прокурора при розслідуванні кримінального провадження все частіше виникають питання, в яких розібратися без допомоги відповідних спеціалістів, неможливо. Тому застосування у кримінальному процесі наукових знань суспільно-природних галузей, техніки, мистецтва та ремесла пов'язана з тим, що розслідування злочину є складним процесом пізнання об'єктивної діяльності. А тому пізнання події злочину та дії злочинця, який його вчинив, вимагає від слідчого чи прокурора, що розслідує кримінальне провадження, які залучаються до кримінального процесу, а саме, при проведенні слідчого експерименту, володіння і застосування спеціальних знань чи навичок у певних видах суспільної діяльності.

Спеціальні знання – це не загальнодоступні, не загальновідомі, тобто це знання отримані внаслідок здобуття спеціальної освіти і професійного досвіду, а спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями. Іноді при визначенні спеціальних знань враховується не лише спосіб отримання